МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Татарстан

Управление образования ИКМО г.Казань

МАОУ "Гимназия №141"

РАССМОТРЕНО
Руководитель МО учителей родного (татарского) языка и литературы
____
Гильмутдинова Ляля Хасановна
Протокол №1 от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора по УР
____
Сафиуллина Милауша Харисовна
Протокол педсовета №1 от «29» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО
Директор МАОУ «Гимназия №141»
____
Гиматутдинова Ирина Львовна
Приказ №123 от «31» августа 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной язык»

(татарский)

для обучающихся 11 класса

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ
СВЕДЕНИЯ О СЕРТИФИКАТЕ ЭП
Сертификат: 772DF80014B0BE954BF7F5E746D49841
Владелец: Гиматутдинова Ирина Львовна
Действителен с 01.06.2023 до 01.09.2024

2023

Документ создан в электронной форме. № 24 от 22.01.2024. Исполнитель: Гиматутдинова И.Л.

ЭЛЕКТРОННЫЙ ТАТАРСТАН

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЕ МӘГАРИФ МИНИСТРЛЫГЫ

Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы

Казан шәһәре Муниципаль оешманың башкарма

комитеты мәгариф идарәсе МАГББУ 141 нче Гимназия

КАРАЛДЫ	КИЛЕШЕНДЕ	РАСЛАНДЫ
Туган (татар) теле һәм әдәбияты укытучыларының МБ җитәкчесе _________________________ Гыйльметдинова Ләлә Хасановна Протокол №1 «28» август 2023 ел.	Укыту эшләре буенча директор урынбасары _________________________ Сафиуллина Миләүшә Харисовна Педсовет протоколы №1 «29» август 2023 ел.	МАГББУ “141 нче Гимназия” директоры _________________________ Гиматутдинова Ирина Львовна Приказ №123 «31» август 2023 ел.

11 нче сыйныф укучылары өчен

Туган (татар) теленнән

эш программасы

2023

Пояснительная записка.

Рабочая программа по родному языку (татарскому) для учащихся – татар в русскоязычной школе составлена с учетом следующих документов:

1.Федеральный закон «О внесении изменений в статьи 11 и 14 Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации»

от 03.08.2018 N 317-ФЗ

2.Федеральный закон от 29.12.2012 N 273-ФЗ

«Об образовании в Российской Федерации»

3.Федеральный государственный образовательный стандарт среднего общего образования, утвержденный приказом Минобрнауки России от 17.05.2012 N 413

4.. Закон Республики Татарстан “Об образовании”.

5. «Программа по татарскому языку для средней общеобразовательной школы” под редакцией Ф.Ф.Харисова (1-11 классы, Казань, “Магариф”,2014).

Среднее общее образование учащихся старших классов по родному языку ставит перед собой **цель:** дальнейшее развитие коммуникативной, лингвистической и культуроведческой компетенций.

Изучение татарского языка в старших классах направлено на решение следующих **задач**:

- воспитание гражданственности и патриотизма;
- продолжение обучения в русле духовной, нравственной и культурной ценностей татарского народа;
- обучение специфическим особенностям татарского языка;
- совершенствование знаний, умений и навыков коммуникации на родном языке;
- воспритяие родного языка как общественного явления, соблюдая его нормы, развитие умений использования в связи с различными жизненными ситуациями;
- выделение языковых единиц, анализируя и сопоставляя их, развитие умения учащихся правильного употребления в повседневном общении между собой: в учебном процессе и во внеклассной работе;

Документ создан в электронной форме. № 24 от 22.01.2024. Исполнитель: Гиматутдинова И.Л.
Страница 3 из 36. Страница создана: 22.01.2024 12:44

- работа с текстом с целью извлечения необходимой информации и ее трансформации;
- умение использовать знания по родному языку в связной речи учащихся;
- умение использовать знания по родному языку в различных условиях коммуникации;
- развитие орфографической и пунктуационной грамотности учащихся;
- развитие умения учащихся общественной адаптации и положительного эмоционального воздействия своему собеседнику;
- сопоставление (при необходимости) языковых и речевых единиц татарского и русского языков.

Вышеперечисленные задачи реализуются в процессе развития различных компетенций.

В старших классах совершенствуются полученные знания, умения и навыки, возрастает степень самостоятельности учащихся в использовании языковых средств в повседневной жизни. Большое значение имеет освоение современных инновационных технологий обучения татарскому языку.

Особенности учебного предмета «Родной (татарский) язык» в 10-11 классах в образовательных организациях с обучением на русском языке обусловлены сформулированными выше целями и задачами изучения родного языка в старших классах.

По структуре в программе имеются три содержательные линии, обеспечивающие формирование и развитие вышеуказанных компетенций. Они взаимосвязаны между собой и обусловлены коммуникативной, лингвистической и культуроведческой компетенциями, получаемые дальнейшее совершенствование и развитие на уроках татарского языка.

Аңлатма язуы.

Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларының X – XI сыйныфларында укучы татар балаларына ана теленнән төзелгән эш программасы Федераль белем бирү дәүләт

стандартына нигезләнеп төзелде. Ул Стандартның эчтәлеген конкретлаштыра һәм, укытуның максатларыннан чыгып, укучыларга белем һәм тәрбия бирүнең, аларны үстерүнең гомуми юнәлешләрен билгели, дәреслек төзүчеләр өчен нигез булып тора.

Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларының югары сыйныфларында укучы татар балаларына ана теленнән урта (тулы) гомуми белем бирү түбәндәге бурычларны хәл итүне күздә тота:

- укучыларда гражданлык һәм патриотик хисләр тәрбияләү;
- татар халкына хас булган рухи, әхлакый һәм мәдәни төшенчәләр турында мәгълүмат бирүне дәвам итү;
- ана теле үзенчәлекләрен аңлау аша башка милләтләр белән аралашу культурасына ия булу;
- укучыларда җәмгыяви яктан җайлашу һәм сөйләм барышында аралашучыга уңай йогынты ясау осталыгын үстерү һәм камилләштерү;
- хезмәткә әзер булу, булачак һөнәрне аңлы рәвештә сайлау;
- үз-үзеңдә оешканлык тәрбияләү, мәгълүмат ала белү осталыгын һәм күнекмәләрен үстерү;
- телне тамгалар системасы һәм иҗтимагый күренеш буларак үзләштерү;
- ана теле нормаларын саклап, тормышның төрле ситуацияләренә бәйле рәвештә аралашу-аңлашу өлкәсенә караган белем алу;
- тел берәмлекләрен танып, аларны тикшерә, чагыштыра алу һәм аралашуда урынлы куллану күнекмәләрен камилләштерү;
- ана теленнән алган белем һәм күнекмәләрне укучыларның үз сөйләмендә куллана алуларына ирешү;
- текст белән эшләү, аннан кирәкле мәгълүматны сайлап ала белү һәм аны тиешенчә үзгәртә алу күнекмәләрен үстерү;
- дәресләрдә алган белемнәрне аралашуның төрле өлкәләрендә урынлы һәм дөрес итеп куллана белү;
- укучыларның орфографик һәм пунктуацион грамоталылыгын үстерү.

Күрсәтелгән бурычлар аралашу, лингвистик һәм этнокультура өлкәсенә караган компетенцияләрне булдырганда һәм үстергәндә тормышка ашырыла.

Программа шәхеснең гомуми культурасын шәхси һәм танып белү сыйфатларын яки универсаль уку гамәлләрен үстерүне күзаллый.

Место предмета в Учебном плане:

Учебный план МАОУ «Гимназия № 141» предусматривает изучение родного татарского языка 34 часа в 11 классе

«141нче гимназия» уку планында

XIсыйныфка – 1 сәгать – 34 сәгатьбирелә.

Образовательные технологии:

- Системно - деятельностная технология
- Технология проблемного обучения
- Технология развивающего обучения
- Технология дифференцированного обучения
- Игровая технология
- Обучение развитию критического мышления
- Технология обучения в сотрудничестве
- Информационные технологии и др.

Белембирү технологияләре.

- Белембирүдәинформацион технология.
- Иҗадиүсештехнологиясе.
- Шәхескәюнәлтелгән технология.
- Уентехнологиясе.
- Проблемалыукытутехнологиясе.
- Аралашугаөйрәтүтехнологиясе.Коммуникатив технология.
- Тәнкыйдификерләүтехнологиясе.
- Иҗадиүсештехнологиясе.

Методы и формы контроля

- устный опрос (индивидуальный, фронтальный, комбинированный);
- тестирование;
- устный зачет, письменныйзачет;
- проверка письменного домашнего задания (тетрадей, тетрадей для контрольных тестов)
- срез знаний;
- самостоятельная работа;

ЭЛЕКТРОННЫЙ ТАТАРСТАН

- выполнение работы над ошибками;
- контрольнаяработа;
- диктант, изложение,сочинение;
- защита проекта,реферата;
- собеседование;
- диагностика (стартовая, рубежная, итоговая);

Белемһәмкүнекмәләрентикшерүтөрләре.

- Телдәнсорау (индивидуаль, фронталь,);
- тест; язмача зачет;
- язмачаөйэшенбарлау
- мөстәкыйльэш;
- хаталарөстендәэш;
- диктант, изложение, сочинение;
- проектлар, рефератларяклау;
- әңгәмә;
- диагностика үткәрү

Цифровые образовательные ресурсы
Укытуресурслары.

www.tatar.com.
www.peoples.org.ru.
www.tatartele.ru
www.tatarlar.ru
www.franklang.ru
www.kitap.net.ru
www.kitaphane.ru
www.dic.academic.ru
www. languages-study.com
www.alish.ru.biografiya.
www.tatar.info.
www.stanbul.ru
www.ru.wikipedia.org.
www.museum.ru
www.tukay mooz.ru
www.tukai.ru
www.shigrivat.ru
www.tatarica.narod.ru
www.KZN.ru

1. ПЛАНИРУЕМЫЕ ПРЕДМЕТНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОСВОЕНИЯ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА «РОДНОЙ (ТАТАРСКИЙ) ЯЗЫК»

Планируемые предметные результатыосвоения с учетом общих требований Стандарта и специфики учебного предмета «Родной (татарский) язык»:

- формирование представлений о роли языка в жизни человека, общества и государства; через изучение русского, родного и иностранного языков и литератур к ценностям национальной и мировой культуры;
- возможность свободно общаться в различных формах и на разные темы в учебном процессе и во внеклассных мероприятиях;
- формирование позитивного эмоционально-оценочного отношения к татарскому языку, понимание значимости хорошего владения родным языком, стремления к его грамотному использованию;
- осознание значимости татарского языка как государственного языка Республики Татарстан;
- представление о языке как об основном средстве человеческого общения и явлении национальной культуры, о роли родного языка в жизни человека и общества;
- овладение изучаемыми нормами татарского языка (орфоэпические, лексические, грамматические, орфографические, пунктуационные), правилами культуры речевого поведения; использование этих норм для успешного решения коммуникативных задач в ситуациях учебной языковой деятельности и бытового общения; формирование сознательного отношения к качеству своей речи, контроля за ней;
- овладение основами грамотного письма, основными орфографическими и пунктуационными умениями; применение правил орфографии и пунктуации в процессе письма;
- овладение основными понятиями и правилами из области фонетики, графики, лексики, морфемики, грамматики, орфографии, а

также умениями находить, опознавать, характеризовать, сравнивать, классифицировать основные единицы языка (звуки, буквы, слова, предложения, тексты); использовать эти знания и умения для решения познавательных, практических и коммуникативных задач;

- понимание значимости правильной устной и письменной речи как показателя уровня общей культуры человека.

Ожидаемые результаты реализации программы

Уровень владения родным языком учащихся старших классов должен соответствовать следующим требованиям:

- знают основные функции языка;
- осознают и понимают такие понятия, как «речевая ситуация», «литературный язык», «нормы языка» и др.;
- усвоили основные признаки и взаимосвязь языковых единиц и уровней языка;
- знают орфоэпические, лексические, грамматические, орфографические и пунктуационные нормы татарского литературного языка;
- умеют пользоваться нормами речевого этикета, относящиеся к общественно-культурной, научной, официально-деловой и бытовой жизни;
- умеют давать оценку устному и письменному высказываниям с точки зрения их формы и содержания;
- проводят лингвистический анализ текста;
- осознают тесную взаимосвязь языка, истории народа и культуры.

Умение пользоваться знаниями, полученными на уроках родного языка, отражается в следующем:

- чтение текста с учетом его жанрового своеобразия (ознакомительное, изучающее, реферативное и т.д.);
- умение извлечь необходимой информации с различных источников (научных, справочных, электронных (Интернет) ресурсов);

- использование различных приемов информативной трансформации устных и письменных текстов;
- написание текстов, отражающих деловую, научную и бытовую жизнь, в различном жанре и стилях, в монологической и диалогической формах;
- соблюдение в устной и письменной речи орфоэпических, лексических и грамматических норм татарского литературного языка;
- усвоение норм речевого этикета в различных сферах общения;
- соблюдение в письме орфографических и пунктуационных норм современного татарского литературного языка;
- соблюдение в речи и письме порядок слов, характерный для татарского литературного языка;
- умение в различных ситуациях общаться в устной и письменной формах на татарском литературном языке: в учебном процессе и во внеклассных мероприятиях;

- умение переводить с татарского на русский язык и с русского на татарский язык тексты (устные и письменные), разные по своему жанру и стилю.
- В процессе освоения раздела “Фонетика. Орфоэпия. Графика” учащиеся **научатся:**
- сделать фонетический анализ более сложных словоформ;
- соблюдать орфоэпические нормы татарского языка;
- извлекать необходимую информацию из орфоэпического словаря татарского языка и справочной литературы и использовать ее в различных ситуациях общения.
- Учащиеся **получат возможность:**
- различать средства выразительного чтения;
- выразительно читать различные по жанру текстов;

- извлекать необходимую информацию из орфоэпического словаря татарского языка и справочной литературы в мультимедийной форме и использовать ее в различных ситуациях общения.
- В процессе освоения раздела“Лексикология и фразеология” учащиеся **научатся:**
- сделать лексический анализ слова с точки зрения его значения, происхождения, сферы и активности употребления;
- обобщать слова в тематические группы;
- определить лексические нормы в устной и письменной речи;
- установить лексическую синонимию во избежание тавтологических повторов, с целью достижения связной речи;
- выделить метафору, эпитет, олицетворение;
- использовать различные – толковые и фразеологические словари, а также словари синонимов и антонимов.
- Учащиеся **получатвозможность:**
- классифицировать лексический состав татарского языка;
- установить различие между лексическим и грамматическим значениями слов;
- оценить свою и чужую речь с точки зрения уместного, выразительного и точного использования лексических единиц;
- пользоваться лексико-фразеологическими средствами в текстах различных (публицистических и литературных, научных и официально деловых) жанров;
- извлекать необходимую информацию из различных словарей (толковых, синонимов, антонимов, иностранных слов, фразеологических) и мультимедийных средств.
- В процессе освоения раздела “Морфемика и словообразование” учащиеся **научатся:**
- сделать морфемный анализ слов с нечеткими морфемными швами;

- определить способы образования слов и привести свои примеры;
- образовать от предложенного учителем слова однокоренные слова;
- распознать части речи и члены предложения исходя из морфемного строения слова.
- Учащиеся **получатвозможность:**
- установить семантическую связь между однокоренными словами;
- определить значение словообразовательных элементов в литературно-художественных текстах как описательного элемента;
- извлекать необходимую информацию из словообразовательного словаря татарского языка и справочной литературы в мультимедийной форме и использовать ее в различных ситуациях общения;
- выяснить этимологию слова с целью усвоения его орфографии и лексического значения.
- В процессе освоения раздела“Морфология” учащиеся **научатся:**
- анализировать различные части речи;
- использовать различные формы частей речи в рамках норм современного татарского литературного языка;
- употреблять знания и навыки по морфологии для выполнения орфографических норм и проведения различных типов анализов.
- Учащиеся **получат возможность:**
- выделять грамматические омонимы;
- использовать различные формы частей речи в публицистических и литературных, научных и официально деловых стилях;
- извлекать необходимую информацию по морфологии из различных словарей и мультимедийных средств.
- В процессе освоения раздела“Синтаксис” учащиеся **научатся:**
- анализировать словосочетания и предложения с точки зрения структуры, значения и особенностей употребления при коммуникации;

- различать синтаксические формы частей речи в рамках норм современного татарского литературного языка;
- использовать знания и умения по синтаксису в процессе проведения различных анализов.
- Учащиеся **получат возможность:**
- использовать синтаксические средства в текстах различных (пуб¬лицистического и литературного, научного и официально делового) жанров;
- провести синтаксический анализ предложений с учетом их функционально-стилистических особенностей, использовать их в речи как выразительное средство.
- В процессе освоения раздела“Орфография и пунктуация” учащиеся **научатся:**
- использовать орфографические и пунктуационные нормы в пределах программы;
- сформулировать устные или письменные комментарии орфографии отдельных слов;
- выделять и исправлять орфографические и пунктуационные недочеты.
- Учащиеся **получат возможность:**
- понимать роль и значение соблюдения орфографических и пунктуационных норм в устной и письменной речи;
- извлекать необходимую информацию из различных словарей (толковых, синонимов, антонимов, иностранных слов, фразеологических) и мультимедийных средств и их правильное употреблять в речи.
- В процессе освоения раздела“Стилистика” учащиеся **научатся:**
- определить научный, официально-деловой и публицистические стили и их жанровые особенности;
- установить специфику подготовки выступлений перед аудито¬рией (товарищами): обозначить его тематики, определить цели и задачи;

- учитывать возрастные и психологические особенности вовлечения лингвистического материала в свое выступление, его соответствие уровню знаний, умений и навыков учащихся.
- Учащиеся **получат возможность:**
- отличать специфику устной и письменной речи;
- работать с текстами различных жанров и стилей (чтение готового текста или его трансформации в соответствии с обозначенными целью и задачами);
- переводить с татарского на русский язык и с русского на татарский язык различные по жанру и стилям тексты с соблюдением норм устной и письменной речи.
- В процессе освоения раздела“Язык и культура” учащиеся **научатся:**
- выделить лингвистические единицы с этнокультурным компонентом в произведениях устного народного творчества, а также произведениях, созданных в жанре исторических романов и др.;
- находить яркие примеры произведений, утверждающие мнение о том, что изучение языка способствует лучшему усвоению истории свой страны и культуры;
- изучать правила татарского речевого этикета с целью уместного их уп¬отребления в повседневной жизни: в учебном процессе и во внеклассной работе.
- Учащиеся **получат возможность:**
- описать на примере изучаемых произведений тесную связь языка с историей культуры народа и его истории;
- охарактеризовать татарский речевой этикет в сравнении с этикетом других народов Российской Федерации.

ТАТАР ТЕЛЕН ТУГАН ТЕЛ БУЛАРАК УКЫТУ ПРЕДМЕТЫН ҮЗЛӘШТЕРҮНЕҢ ПЛАНЛАШТЫРЫЛГАН НӘТИҖӘЛӘРЕ

Предметны үзләштергәннән соң көтелгән нәтиҗәләр өч төрле юнәлештә билгеләнә: шәхси, метапредмет һәм предмет нәтиҗәләре.

Шәхси нәтиҗәләр:

- илгә, дәүләт символларына, үзеңнең туган ягыңа карата мәхәббәт һәм хөрмәт хисе булу;
- аралашу осталыгын камилләштерү, телне шәхесара, милләтара аралашу коралы булу икәнлеген аңлау
- татар теленең халкыбызның төп милли-мәдәни кыймәте икәнлегенә төшенү, аның шәхесне төрле яклап үстерүдә әйдәп баручы вазифаны башкаруын аңлау;
- туган телнең эстетик кыйммәтләрен аңлау һәм үстерү;
- телдән һәм язма сөйләмгә карата җаваплылык хисе тәрбияләү һәм үстерү.

Метапредмет нәтиҗәләре татар телен өйрәнү вакытында универсаль уку гамәлләрен булдыруны күзаллый (УУГ):

- илнең гражданы буларак, үзеңнең хокук һәм бурычларыңны, милли традицияләреңне, мәдәниятеңне, аларның кыйммәтләрен аңлау, тел нормалары турындагы мәгълүматны сөйләмдә урынлы куллану;
- эшчәнлекнең максатын мөстәкыйль рәвештә билгеләү, план төзү, уңышка ирешүнең уңышлы юнәлешен ачыклау;
- бергә эшләгәндә, нәтиҗәле итеп аралаша һәм хезмәттәшлек итә белү, башкаларның фикерен хөрмәт итү һәм проблемаларны хәл итә белү;
- көндәлек тормышта татар теленнән алган белем, осталык һәм күнекмәләрне иркен файдалану һәм үстерү;
- фикереңне ачык, эзлекле һәм дөрес итеп белдерү;
- проектлау-тикшеренү күнекмәләрен гамәли яктан үзләштерү; мәгънәсенә төшенеп уку һәм алган мәгълүмат белән эшли белү күнекмәләре булдыру;
- танып-белү методын гамәли яктан куллана белү, логик фикерләү алымнарына ия булу;
- әзер мәгълүмат чыганакларындагы фикерләрне системага салу, чагыштырып, тикшереп һәм гомумиләштереп, аларга мөстәкыйль аңлатмалар бирү;

- аерым текстлар белән эшләгәндә, төп фикерне аерып алып, аны тезис рәвешендә кыска, җыйнак һәм төгәл итеп, график (таблица, схема, диаграмма) формада җиткерү;
- таблица, схема һәм рәсемнәрне тутыра яки тулыландыра белү. Моның өчен тел дәресләрендә кирәкле мәгълүматны төрле чыганаклардан һәм заманча техник чаралар ярдәмендә эзләп табу. Интернет челтәреннән урынлы, чамасын белеп һәм дөрес итеп файдалану;
- тел дәресләрендә үтелә торган темаларга бәйле рәвештә туган илнең иҗтимагый-сәяси төзелешен, анда булып узган тарихи вакыйгаларны хронологик һәм фактик яктан, шуңа бәйле рәвештә дәүләт символлары булып саналган герб, флаг һәм гимнны, дәүләт бәйрәмнәрен өйрәнү.

Предмет нәтиҗәләре:

- телнең тормышта, җәмгыятьтә, дәүләттә тоткан урынын күзаллау; рус теле, ана теле, чит тел һәм чит әдәбиятны өйрәнү аркылы милли һәм бөтендөнья мәдәнияте кыйммәтләренә якынаю;
- татар теленә карата уңай мөнәсәбәт булдыру, ана телен яхшы белүнең кирәклеген аңлау, аны дөрес итеп куллануга омтылу;
- татар теленең Татарстан Республикасында дәүләт теле буларак практик әһәмиятенә төшенү;
- татар теле нормаларына ия булу (орфоэпик, лексик, грамматик, орфографик, пунктуацион) һәм сөйләм культурасы кагыйдәләрен саклап укыганда, тормышның төрле ситуацияләрендә, аларны аралашу максатыннан чыгып, дөрес файдалана белү; үз сөйләмеңнең сыйфатына игътибар бирү;
- грамоталы язуга, төп орфографик һәм пунктуацион осталыкка ия булу;
- фонетика, графика, лексика, морфемика, грамматика, орфография төшенчәләрен, алар турындагы кагыйдәләрне куллана белү һәм шулай ук телнең төп берәмлекләрен (аваз, хәреф, сүз, җөмлә, текст) табу, тану һәм чагыштыра белү осталыгына ия булу.

Шәхеснең телдән һәм язма сөйләмне камил дәрәҗәдә белүе, аның гомуми культура дәрәҗәсенең югары икәнлеге турында сөйли.Фонетик, орфоэпия һәм графика” бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнә**:

- сүзләргә фонетик анализ ясый;
- сөйләмдә татар теленең орфоэпик нормаларын саклый;
- татар теленең орфоэпик сүзлегеннән, белешмә әдәбияттан кирәкле мәгълүматны сайлап ала һәм аларны төрле сөйләм ситуацияләрендә куллана.

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнү мөмкинлеген ала**:

- сәнгатьле уку чараларын тану;
- төрле жанрлардагы текстларны сәнгатьле итеп уку;
- татар теленең орфоэпик сүзлегеннән, белешмә әдәбияттан кирәкле мәгълүматны мультимедия формасында алу һәм аларны төрле сөйләм ситуацияләрендә куллану.

“Лексикология”бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнә**:

- мәгънәсе, килеп чыгышы, куллану активлыгы һәм сферасы буенча сүзгә лексик анализ ясый;
- сүзләрне тематик төркемнәргә берләштерә;
- бәйләнешле сөйләмгә ирешү максатыннан урынсыз кабатлауларны булдырмый;
- метафора һәм эпитетларны аера;
- аңлатмалы, фразеологик, синонимнар һәм антонимнар сүзлекләрен куллана.

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнү мөмкинлеген ала:**

- татар теленең лексик составын классификацияләү;
- сүзләрнең лексик һәм грамматик аермалыкларын билгеләү;
- төрле сүзлекләрдән һәм мультимедия чараларыннан кирәкле мәгълүматны аерып чыгару;
- үзенең һәм чит кеше сөйләмендәге сүзләренең мәгънә аермалыкларын билгеләү;
- төрле жанрлардагы (публицистик һәм әдәби, фәнни-рәсми) тектлардагы лексик-фразеологик чаралардан файдалану.

“Сүз төзелеше һәм сүз ясалышы” бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнә:**

- сүзләрнең төзелешен тикшерә;

- сүз ясалышы ысуларын билгели һәм мисаллар китерә;
- укытучы тәкъдим иткән сүзләрдән тамырдаш сүзләр ясый;
- сүзнең морфема төзелеше буенча сүз төркемнәрен һәм җөмлә кисәкләрен таный.

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнү мөмкинлеген ала:**

- тамырдаш сүзләр арасында семантик бәйләнеш булдыру;
- белешмә әдәбияттан кирәкле мәгълүматны мультимедия формасында алу һәм аларны төрле сөйләм ситуацияләрендә куллану;
- сүзнең орфографик һәм лексик мәгънәсен үзләштерү максатыннан чыгып, аның этимологиясен ачыклау.

“Морфология” бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнә:**

- сүз төркемнәрен тикшерә;
- хәзерге татар әдәби теле кысаларында төрле сүз төркемнәрен файдалана;
- орфографик нормаларны үти һәм анализ ясау өчен, морфологиядән алган белемнәрне файдалана.

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнү мөмкинлеген ала:**

- грамматик омонимнарны аеру;
- публицистик һәм әдәби, фәнни һәм рәсми эш стильләрендә сүз төркемнәренең төрле формаларын файдалану;
- төрле сүзлекләрдән, белешмә әдәбияттан һәм мультимедия чараларыннан морфология буенча кирәкле мәгълүматны табу һәм аларны төрле сөйләм ситуацияләрендә куллану.

“Синтаксис” бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнә:**

- сүзтезмәләрне һәм җөмләләрне җөмләдә кулланылу мөмкинлекләреннән чыгып анализлый;
- хәзерге татар әдәби теле кысаларында, сүз төркемнәренең синтаксик формаларын аера;

• төрле анализлар ясаганда, синтаксистан алган белем һәм күнекмәләрне файдалана.

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнү мөмкинлеген ала**:

• төрле жанрдагы текстларда синтаксик чараларны файдалану;

• функциональ-стилистик үзенчәлекләрненнән чыгып, синтаксик анализ ясау.

“Орфография һәм пунктуация” бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнә:**

• программа кысалары нигезендә орфография һәм пунктуация нормаларын куллана;

• аерым сүзләрнең телдән һәм язма аңлатмаларын әйтә;

• орфография һәм пунктуация хаталарын аера һәм төзәтә.

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнү мөмкинлеген ала**:

• телдән һәм язма сөйләмдә орфография һәм пунктуация нормаларын саклауның әһәмиятлелеген һәм кирәклеген аңлау;

• төрле сүзлекләрдән (аңлатмалы, синонимнар, антонимнар, чит тел сүзләре, фразеологик) һәм мультимедия чараларыннан сөйләмдә дөрес куллану өчен кирәкле мәгълүматны алу.

“Стилистика” бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнә:**

• фәнни, рәсми эш һәм публицистик стильләрне һәм аларның жанр үзенчәлекләрен билгели;

• иптәшләре каршында (аудиториядә) чыгыш ясау үзенчәлеген ачыклый: тематикасын билгели, максатын һәм бурычларын ачыклый;

• чыгышына материалны укучыларның яшь һәм психологик үзенчәлекләрен, аларның белем, осталык һәм күнекмәләре дәрәҗәсен истә тотып кертә.

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнү мөмкинлеген ала**:

• телдән һәм язма сөйләмнең үзенчәлеген аеру;

- төрле жанрдагы һәм стильләге текстлар (әзер текстларны уку, яки куелган бурыч һәм максатлар буенча аны үзгәртү) белән эшләү;
- телдән һәм язма сөйләм нормаларын саклап, төрле жанрдагы һәм стильләге текстларны рус теленнән татар теленә һәм татар теленнән рус теленә тәрҗемә итү.

“Тел һәм мәдәният” бүлеге буенча

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнә:**

- халык авыз иҗаты әсәрләреннән, тарихи романнардан һ.б. этнокультура компоненты булган лингвистик берәмлекләрне аера;
- телне өйрәнү илнең тарихын һәм мәдәниятен өйрәнүгә ярдәм итә дигән фикерне исбатлау өчен, әдәби әсәрләрдән мисаллар таба;
- көндәлек тормышта урынлы куллану өчен, татар сөйләм әдәбе кагыйдәләрен өйрәнә (уку процессында һәм сыйныфтан тыш эшләрдә).

Укучы түбәндәгеләрне **өйрәнү мөмкинлеген ала:**

- телнең халык мәдәнияте һәм тарихы белән тыгыз бәйләнештә яшәвен өйрәнелгән фәннәр үрнәгендә тасвирлау;
- татар сөйләм әдәбен Россиядәге башка милләтләрнеке белән чагыштыру күнекмәләрен булдыру

2. СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА «РОДНОЙ (ТАТАРСКИЙ) ЯЗЫК»

1. Содержание, обеспечивающее формирование и развитие коммуникативной компетенции

Речь. Речевая ситуация. Устная и письменная речь. Диалогическая и монологическая речь.

Выделение особенностей устной и письменной речи. Анализ отдельных примеров, относящихся к различным видам речи. Умение выделить цели коммуникации с учетом различных речевых ситуаций.

Язык и речь. Использование языковых единиц в речи. Виды речи: устная и письменная речь, диалогическая и монологическая речь. Основные единицы речи: слово, предложение, текст.

Речевая деятельность. Различные виды и культура речевой деятельности: чтение, аудирование, говорение и письмо.

Усвоение различных видов речевой деятельности. Умение определить основную и дополнительную информацию, содержащуюся в тексте.

Использование полученных из разных источников знаний на практике. Письменное общее (выборочное или краткое) изложение содержания прослушанного или прочитанного текста.

Составление монологических и диалогических текстов, систематизация выбранного материала в соответствии с обозначенной темой.

1. Содержание, обеспечивающее формирование и развитие лингвистической компетенции

Язык – средство общения, общественное и политическое явление. Основные функции языка. Роль родного языка в формировании личности человека.

Классификация языков. Тюркские языки. Татарский язык среди тюркских языков. Общие сведения о татарском языке.

Формы употребления татарского языка: литературный язык, диалекты, просторечие, профессиональная речь, жаргоны и др.

Татарский язык – язык татарской художественной литературы, средства его описания.

Осознание роли и места татарского языка в общественной и личной жизни человека; формы употребления татарского языка: литературного языка, диалектов, просторечия, профессиональной речи, жаргона и др.

Татарское языкознание и его разделы. Ведущие ученые татарского языка и методики преподавания.

Основные разделы татарского языка: фонетика, лексикология, словообразование, грамматика (морфология и синтаксис), орфография и пунктуация.

Фонетика. Орфоэпия. Графика. Звук. Фонема. Изменения гласных и согласных. Транскибирование слов. Ударение. Интонация. Орфоэпия. Орфография и его принципы.

Лексикология. Лексическое значение слова. Многозначность слова. Прямое и переносное значение слов. Понятие об этимологии. Фразеологизмы. Лексикография.

Морфемика и словообразование. Особенности морфемного строя татарского языка. Способы словообразования.

Грамматика. Понятие о грамматике. Разделы грамматики.

Морфология. Части речи в татарском языке. Морфологический разбор различных частей речи.

Синтаксис. Основные синтаксические единицы: слово, словосочетание и предложение. Синтаксис простого и сложного предложения.

Текст. Понятие о тексте, его основные признаки (деление на значимые взаимосвязанные части). Тема, идея и микротема текста.

Средства связи отдельных предложений и частей текста. Абзац как средство достижения композиционно-стилистической целостности текста.

Функционально-семантические типы речи: описание, суждение, осмысление. Структура текста. Составление плана и тезиса как средства обработки текста.

Анализ текста с учетом его тематики, основной идеи и структуры. Деление текста на семантические части и составление его плана. Создание текстов, различных по жанру и стилям с соблюдением соответствующих норм (последовательность, взаимосвязь частей, соответствие выбранной теме). Оценка, исправление устной и письменной речи, составление ее плана и тезиса.

Прямая и косвенная речь.

Пунктуация.

Стилистика и культура речи. Функциональные стили татарского литературного языка.

2. Содержание, обеспечивающее формирование и развитие этнокультурологической компетенции

Расширение и углубление знаний о культуре своего народа и культуре народов Российской Федерации (известные достопримечательности, образцы литературы, выдающиеся люди и др.). Осознание старшеклассниками языка как формы выражения национально-культурной специфики татарского языка; расширение знаний о

взаимосвязи развития языка и истории народа; совершенствование умений и навыков употребления этикетных норм общения со старшими и сверстниками в устной и письменной речи; соблюдение норм культуры межнационального общения в повседневной жизни.

В 10-11 классах актуализируются, обобщаются и углубляются знания и умения, полученные в предыдущих классах.

ТАТАР ТЕЛЕН ТУГАН ТЕЛ БУЛАРАК УКЫТУ ПРЕДМЕТЫНЫҢ ЭЧТӘЛЕГЕ

Аралашу компетенциясен булдыруны һәм үстерүне

тәэмин итүнең эчтәлеге

Сөйләм. Сөйләмдә аралашу өлкәләре һәм ситуацияләре. Сөйләм ситуацияләрен тәшкил итә торган берәмлекләр.

Тел һәм сөйләм. Тел берәмлекләрен сөйләмдә куллану. Язма һәм телдән сөйләм. Сөйләмнең төп берәмлекләре: сүз, җөмлә һәм текст.

Сөйләм эшчәнлеге. Сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләрен (тыңлап аңлау, сөйләү, уку һәм язу) камилләштерү буенча эшне дәвам итү.

Аралашуның төрле даирәсенә караган монологик һәм диалогик сөйләү күнекмәләрен үстерү.

Аралашучының халәтенә һәм текстның төренә карап, аны төрлечә уку күнекмәләрен камилләштерү.

Тәкъдим ителгән текстны мәгълүмати әһәмияте ягыннан чыгып үзгәртү.

Төрле стиль һәм жанрга караган текстлар төзү күнекмәләрен үстерү.

Фәнни, рәсми эш, публицистик, сөйләм һәм матур әдәбият стильләре, аларның үзенчәлекләре турындагы белемнәрне камилләштерү.

Фәнни һәм рәсми аралашуның телдән һәм язма формаларын куллану. Доклад, реферат, тезис, бәяләмә, алу кәгазе, ышаныч кәгазе кебек төрле жанрдагы эш кәгазьләрен язу күнекмәләрен булдыру һәм камилләштерү.

Сөйләм әдәбе нормаларын һәм телдән сөйләм культурасын саклау.

Аралашу компетенциясен үстерүне тәэмин итүнең эчтәлеге

Бу бүлеккә караган сәгатьләр лингвистик компетенцияне гамәлгә ашырганда үтәлә һәм аны укытучы үзе оештыра.

11 нче сыйныф

Фәнни доклад язарга өйрәнү.

Актуаль темага «түгәрәк өстәл янында» сөйләшү үткәрү.

Сыйныфта язган сочинениегә, бергәләп, анализ ясау.

Белем көне уңаеннан укытучылар һәм укучылар белән әңгәмә кору.

Конспектлар төзү, тезислар язу.

Телләр өйрәнү мәсьәләсенә багышланган пресс-конференция уздыру.

Татарстанда ике теллелек мәсьәләләренә багышланган иҗади язма эшләр (сочинениеләр һәм изложениеләр) башкару.

Төрле эш кәгазьләре (бәяләмә, игълан, беркетмә, акт һ.б.) язу.

Программада каралган әдәби әсәрләрне өйрәнгәннән соң, сочинениеләр язу.

Иҗтимагый-публицистик стильдәге текстларны тәрҗемә итү.

Лингвистик компетенцияне булдыруны һәм үстерүне

тәэмин итүнең эчтәлеге

Иҗтимагый күренеш һәм тамгалар системасы буларак тел. Аның төп функцияләре.

Тел белеме турында мәгълүмат. Аның башка фәннәр арасындагы урыны.

Телләрне классификацияләү. Төрки телләр. Төрки телләр арасында татар теле. Татар теле турында гомуми мәгълүмат.

Татар әдәби теленең барлыкка килүе һәм үсеше.

Татар һәм рус телләрендәге фонетик, лексик, грамматик аермалыклар һәм охшаш билгеләр.

Тел нормалары һәм сөйләмдә аларны урынлы файдалану. Аларның төп төрләре: татар әдәби теленең орфоэпик, лексик, стилистик һәм грамматик нормалары.

Орфоэпик нормалар. Телдән сөйләмдә орфоэпиянең роле. Әдәби әйтелешнең төп нормалары.

Лексик нормалар. Сүзләрне лексик мәгънәсен истә тотып, урынлы куллану – сөйләмнең мөһим шарты.

Граммматик нормалар. Сүз формаларын татар әдәби теле нормаларына туры китереп куллану. Җөмләләрдәге тиешле сүз тәртибен саклау, ия белән хәбәрне дөрес урынга кую.

Орфографик нормалар. Татар орфографиясе бүлекләре һәм дөрес язу принциплары.

Пунктуацион нормалар. Татар телендә тыныш билгеләре һәм аларны дөрес кую кагыйдәләре.

Хәзерге татар әдәби теленең сүзлекләре һәм белешмәләре: орфографик, аңлатмалы, орфоэпик, тәрҗемәи сүзлекләр һәм төрле белешмәләр, аларны көндәлек тормышта куллану күнекмәләрен үстерү.

Орфографик һәм пунктуацион белем һәм күнекмәләрне камилләштерү.

Тел берәмлекләренең һәм ярусларының үзара бәйләнеше. Татар телендә синонимия күренеше.

Татар теленнән рус теленә, рус теленнән татар теленә тәрҗемә итү.

Төрле жанрда язылган текстларга лингвистик анализ ясау.

Туры һәм кыек сөйләм.

Пунктуация.

Стилистика һәм сөйләм культурасы. Татар әдәби теленең функциональ стильләре.

Х сыйныф

Тел – аралашу чарасы, иҗтимагый һәм сәяси күренеш.

Телләр һәм аларны төркемләү. Төрки телләр. Башка телләр арасында татар теленең урыны. Татарлар яши торган төбәкләр.

Тел һәм сөйләм. Тел берәмлекләрен сөйләмдә куллану. Татар теле белеменең төп бүлекләре: фонетика, лексикология, сүз ясалышы, грамматика (морфология һәм синтаксис), орфография һәм пунктуация.

Сөйләм төрләре: телдән һәм язма сөйләм, кара-каршы (диалог) сөйләшү һәм монолог. Сөйләмнең төп берәмлекләре: сүз, җөмлә һәм текст.

Фонетика. Орфоэпия. Графика. Аваз. Фонема.

Фонетика буенча үткәннәрне тирәнәйтеп кабатлау (сузык һәм тартык авазларның үзгәреше; басым, интонация, орфоэпия турында төшенчә; сүзләргә транскрипция ясау).

Сүзләргә фонетик анализ ясау.

Татар телендә орфографик принциплар.

Лексикология.

Лексика һәм лексикология буенча үткәннәрне тирәнәйтеп кабатлау (сүзнең лексик мәгънәсе; бер һәм күп мәгънәле, туры һәм күчерелмә мәгънәле сүзләр; синоним, омоним һәм антонимнар; фразеологизмнар; лексикография).

Сүзләргә лексик анализ ясау.

Сүз төзелеше һәм сүз ясалышы.

Сүз төзелеше һәм сүз ясалышы буенча үткәннәрне тирәнәйтеп кабатлау (сүзнең тамыры, нигезе һәм кушымчалар; сүз ясалу ысуллары; татар һәм рус телләрендә сүз төзелеше һәм сүз ясалышы үзенчәлекләре).

Сүзләрнең төзелешен һәм ясалышын тикшерү.

Татар тел белеме һәм методикасы өлкәсендә эшләгән галимнәр һәм аларның төп хезмәтләре.

10 сыйныфта үткәннәрне кабатлау

Бәйләнешле сөйләм үстерү.

XI сыйныф

X сыйныфта үткәннәрне кабатлау.

Грамматика.

Грамматика турында гомуми төшенчә. Грамматиканың бүлекләре, аларның өйрәнү предметы һәм үзара бәйләнеше.

Морфология.

Морфология буенча үткәннәрне тирәнәйтеп кабатлау (татар телендә мөстәкыйль сүз төркемнәре: исем, сыйфат, сан, рәвеш, алмашлык, фигыль, аваз ияртемнәре; хәбәрлек сүзләр; бәйләгеч сүз төркемнәре (бәйлекләр, теркәгечләр); модаль мәгънәле сүз төркемнәре (кисәкчәләр, ымлыклар, модаль сүзләр).

Сүзләргә морфологик анализ ясау.

Синтаксис.

Синтаксис буенча үткәннәрне тирәнәйтеп кабатлау (сүз, сүзтезмә, җөмлә кисәкләре; гади җөмлә синтаксисы: тезүле һәм ияртүле бәйләнеш, җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләре, сүз тәртибе; кушма җөмлә синтаксисы: тезмә һәм иярченле кушма җөмләләр һәм аларның төрләре.)

Текст. Туры һәм кыек сөйләм, алар янында тыныш билгеләре.

Гади һәм кушма җөмләләргә синтаксик анализ ясау.

Стилистика һәм сөйләм культурасы.

Стилистиканың телнең башка тармаклары белән бәйләнеше. Язма һәм сөйләмә тел үзенчәлекләре. Татар әдәби теленең функциональ стильләре.

X – XI сыйныфларда үткәннәрне гомумиләштереп ка¬батлау.

Бәйләнешле сөйләм үстерү.

Этнокультура өлкәсенә караган компетенцияне булдыру һәм үстерүне тәэмин итүнең эчтәлеге

Бу бүлеккә караган материалларны өйрәнү аралашу һәм лингвистик компетенцияләрне гамәлгә ашырганда башкарыла һәм аны укытучы үзе оештыра.

Тел белән мәдәниятнең үзара бәйләнеше.

Татар көнкүрешенә караган лексика: тарихи сүзләр, халык авыз иҗатына караган сүзләр һәм фразеологизмнар; татар исемнәре. Мәкаль һәм әйтемнәр.

Татар телендә татар, рус һәм башка халыкларның матди һәм рухи мәдәнияте чагылышы. Рус һәм башка телләрдән татар теленә күчкән сүзләр.

Сүзлек составының милли мәдәниятләрнең үзара тәэсир итешүе нәтиҗәсе буларак баюы.

Татар теленең төрле милләтләр мәдәнияте белән бәйләнеше.

Татар теленә рус һәм Европа телләреннән кергән сүзләр. Милли телләрнең бер-берсенә тәэсир итү нәтиҗәсе буларак алынмалар.

Татар сөйләм әдәбенә караган сүзләр, аларның лексик-грамматик үзенчәлекләре.

11класс		
Грамматика. Понятие о грамматике. Разделы грамматики.	1	Ознакомление учащихся с основными те грамматическое значение, граммати грамматическая категория. Актуал лексическом, словообразовательном значениях слова. Совершенствование зн разделов грамматики современного тата языка.
Морфология. Части речи в татарском языке. Морфологический разбор различных частей речи.	6	Систематизация знаний по морфологи полученных в предыдущих класс субстантивация различных частей употребление различных частей речи п письменных высказываний. Система функциональной значимости послелог междометий, модальных слов и совершен употребления в активной коммуника Проведение морфологического анализа.
Синтаксис.Основные синтаксические единицы: слово, словосочетание и предложение. Синтаксис простого и сложного предложения.	6	Актуализация полученных ранее зн синтаксических единицах; об особенност в предложении. Овладение знаниями простого предложения в татарском правильного порядка слов в предлож письменном высказывании. Изучение с сложного предложения (синтетическая и между главным и придаточным предложе

		употребление изученных синтаксических по цели высказывания предлож синтаксического разбора различных пре сложных).
Текст. Понятие о тексте, его основные признаки (деление на значимые взаимосвязанные части). Тема, идея и микротема текста.	3	Знакомство с понятием о тексте как синтаксической единице языка. Выде признаков; определение темы и идеи п разделение данных текстов на микротемы из предложенных микротекстов.
Средства связи отдельных предложений и частей текста. Абзац как средство достижения композиционно-стилистической целостности текста.		Определение средств связи между раз Умение выделить абзац в прослушанном Проведение лингвистического анализа те
Функционально-семантические типы речи: описание, суждение, осмысление. Структура текста. Составление плана и тезиса как средства обработки текста.	2	Выявление различных типов текстов на и письменных текстов. Выделение стру текста. Умение составить план (прослушанному) тексту. Оформление устного или письменного текста в форме
Анализ текста с учетом его тематики, основной идеи и структуры. Деление текста на семантические части и составление его плана. Создание текстов, различных по жанру и стилям с соблюдением соответствующих норм (последовательность, взаимосвязь частей, соответствие выбранной теме). Оценка, исправление устной и письменной речи, составление ее плана и тезиса.	2	Умение анализировать прослушанный ил точки зрения его темы, идеи и структу составлении текста необходимых норм последовательность и взаимосвязь значи оценить и исправить свой текст и текс соответствии с литературными нор татарского языка.
Прямая и косвенная речь.	2	Систематизация знаний о прямой и кос составлять устные и письменные использованием прямой и косвенной знаний о разнообразных случаях препинаний при прямой и косвенн необходимых изменений при конструиро косвенную, косвенной речи – в прямую.
Пунктуация.	2	Систематизация знаний о пунктуации. случаев постановки знаков препинани членах предложений, в сложных конст границ предложений в сложноподчин Понимание роли интонации при препинаний.
Стилистика и культура речи.Функциональные стили татарского	3	Систематизация полученных знаний по с роли соблюдения культуры речи в жизни

ЭЛЕКТРОННЫЙ ТАТАРСТАН

литературного языка.		случаев несоблюдения норм речи в у высказываниях. Умение составлять разли Определение стиля предложенного письменного).
Развитие речи	2	Работа над текстом: озаглавливание, с предложенным текстам. Создание соб предложенным темам.

Тематик план.

11 класс		
Грамматика. Грамматика турында гомуми төшенчә. Грамматиканың бүлекләре.	1	Укучыларны грамматиканың төп терминнары белән таныштыру: грамматик мәгънә,грамматик форма һәм грамматик категория. Сүзнең лексик, сүз ясалыш һәм грамматик мәгънәләре турындагы белемнәрне актуальләштерү. Хәзерге татар әдәби теле грамматикасының үзенчәлекләре турында белемнәрне камилләштерү.
Морфология. Татар теленең сүз төркемнәре. Морфологик анализ.	6	Татар теле морфологиясеннән алган белемнәрне системага салу: аларның төрләре, сүз төркемнәренең исемләшүе. Телдән һәм язма сөйләмдә төрле сүз төркемнәрен урынлы итеп куллану. Мөстәкыйль, бәйләгеч һәм модаль мәгънәле сүз төркемнәре турында өйрәнгәннәрне системага салу, аларны телдән һәм язмача аралашканда тиешенчә куллану һәм морфологик анализ ясау.
Синтаксис. Төп синтаксик берәмлекләр: сүз, сүзтезмә һәм җөмлә. Гади һәм катлаулы җөмлә синтаксисы.	6	Синтаксистан алган белемнәрне системага салу: төп синтаксик берәмлекләр, җөмләдә сүзләр бәйләнешенең үзенчәлекләре һәм төрләре. Гади җөмлә төрләре турында белем алу. Телдән һәм язма сөйләмдә сүз тәртибен саклау. Катлаулы җөмләләрнең үзенчәлекләрен өйрәнү (баш һәм иярчен

		җөмләләр арасында синтетик һәм аналитик бәйләнеш). Төрле җөмләләргә синтаксик анализ ясау.
Текст. Текст турында төшенчә, аның төп билгеләре. Текстның темасы, идеясе һәм микротемасы. Туры һәм кыек сөйләм.	3	Телнең синтаксик берәмлеге буларак текст төшенчәсе белән танышу. Аның төп билгеләрен күрсәтү; тәкъдим ителгән текстның темасын, идеясен әйтү; текстны микротемаларга аеру; бирелгән микротемалардан текст төзү. Тыңлаган һәм язма текстан кызыл юлны билгеләү. Укыган (тыңлаган) текст буенча план төзү. Ишеткән яки язма текстны темасы, идеясе һәм төзелеше буенча тикшерү. Текст төзегәндә тишле нормаларга таяну (темага туры килүе, мәгънәле кисәкләрнең эзлеклелеге һәм бәйләнеше). Үзең төзегән текстны һәм иптәшләреңнекен бәяләү һәм төзәтү. Туры һәм кыек сөйләм турындагы белемнәрне системага салу. Аларны файдаланып, телдән һәм язма сөйләм оештыру. Туры һәм кыек сөйләмдә тыныш билгеләрен кую очракларын истә калдыру. Туры сөйләмне кыек сөйләмгә, кыек сөйләмне туры сөйләмгә әйләндерү.
Стилистика һәм сөйләм культурасы. Татар әдәби теленең функциональ стильләре.	3	Стилистикадан алган белемнәрне системага салу. Кеше тормышында сөйләм культурасының әһәмиятлелеген аңлау. Телдән һәм язма сөйләмдә сөйләм нормаларының сакланмау очракларын өйрәнү. Татар әдәби теленең функциональ стильләрен өйрәнү, үзенчәлекләрен билгеләү. Төрле эш кәгазьләрен язу. Текстның стилен билгеләү.

Диктанты с грамматическим заданием -3 , изложение –2

1.Изложение . Сугыш чоры икмәге.

(З.Н.Хәбибуллина, И.Г. Гыйләҗев. Изложениеләр җыентыгы. Казан, “Мәгариф” , 2003,53-54 битләр.)

Кулыма икмәк телеме алганда, еш кына сугыш еллары исемә төшә. Улелларсабыйларныятимитте, бертелемикмәккәтилмертте. Җиңүсәгатесукканнансоң да, сугышныңавырнәтиҗәләребайтаквакытәлеүзенсиздерде.. Мин һаман 1945 нчеелның август башларындаүземшаһитбулганкүренешнеонытаалмыйм. Без, бер группа солдат һәмсержантлар, туганилгәкайтып бара идек. Һәркайдаҗимереклек, хәрабәләркүзгәташланаАвылларныңисемнәретопографиккартадагына калган. Исәннәр, кайданичек, үзенчәоякорып, җимерекләрнебетерү, тынычтормышбашлапҗибәрүбеләнмәшгульиде.

Шулайкайтаторгач, безнең эшелон кечкенәгенәстанциягәкилептуктады. Төшәргә команда булмаганлыктан, ачыкишектәнгенәтирә-юньнекүзәтәбез. Шулвакытәлләкаянгынабезнең вагон турысына 7-8 яшьләртирәсендәгесәләмәкиемлеябыккынамалайкилепчыкты. Кызыксынып, берсүздәшмичәгенә, малайныкүзәтәбез. Аның, зурзәңгәркүзләренмөлдерәтеп,зәгыйфькенәтавышбеләнː " Абыйлар, ипиегезюкмы, ипибирегезче,"- диюеннәнсискәнеп, эсселе- суыклыбулыпкиттек. Ултавышәледәколактөбендәяңгырап, күңелнететрәтеп тора шикелле.

Менә бит улкаһәрсуккансугыш! Без фронттан, меңтөрлеүлемсынауларынүтеп, Европаныазатлыккачыгарыпкайтыпкиләбез, ә бире дәсугышныңавырнәтиҗәләреː йорт-җирсез калган кешеләр, тилмерепикмәксораучыятимнәркаршылый. Без, аяусызһөҗүмнәрдәиңякындустынюгалтканда да сыгылыптөшмәгәнкешеләр, дошмангачиксезнәфрәтбеләнсугарылганкырыссугышчылар, күзяшьләренкүрсәтмәсөченчиткәборылдык...

Малайның без биргәникмәкненичек кабул итүкүренешен, улминутлардагыкичерешләрнекүңелдәнберниндидулкын да юыпалыпкитәалмас, мөгаен.

Башка станцияләрдәдәикмәккәтилмерүчеләрнеазмы-күпмешатландырдык, паекларныбалаларгаөләштек. Әммаберенчеочраганмалайонытылмый. Табынгаутыргансаен, икмәксорапялварганмалайискәтөшә, улхисмиңаикмәкнетагын да олыларга куша. (262 сүз) (Көндәлекматбугаттан

2.Изложение . Ага да ага Идел

(Я.Х.Абдрәхимова. Татар теленнән бәйләнешле сөйләм үстерү дәресләре. 5-7 .Казан, "Мәгариф",2005, 87-88 битләр).

Пароход Казанга бик иртә, иртәнге сәгать алтыда килә икән.

Бу кичне мин рәтләп йоклый алмадым. Бала чактан күңелем түрендә урын алган бу бөек елга һәм аның өстендә уздырган көннәрем-төннәрем, хыялым күгендә яңадан кабынып, йокымны качырдылар. Аннары, дөресен әйтергә кирәк, күңелдәге әлеге

ямьсез очрашудан калган авыр төерне дә, нәрсә белән булса да, юып ташларга кирәк иде.

Якты, җыйнак салонда, озак кына утырып, кичке аш ашадым. Пианинода уйнадылар, җырчысы да табылды. Күңел ачылып китте. Палубага чыктым.

Хәйран бер җәйге кич иде. Тулган ай тымызык су өстендә көмеш юл сузган. Пароходыбыз Куйбышев диңгезе киңлегенә чыккан.Әйләнә- тирә очсыз-кырыйсыз су, ә күктә бихисап йолдызлар.

Пароход бара. Аулак палубада, уйларымны юлдаш итеп, ялгыз мин йөрим. Юл күрсәтеп чайкалган өчпочмак бакеннар башындагы кызыл, яшел утлар, күз кыскандай,сүнеп- кабынып, безне озатып калалар. Мин палубаны әйләнәм дә әйләнәм. Менә көн туа башлый. Көн белән бергә саба җиле туа. Сәгать дүртенчеләр тирәсендә Идел яры, ярдагы каралтылар. Кама Тамагы пристане күренә.

Бу иң соңгы туктап узган пристань иде. Хәзер инде пароходыбыз, Идел яры буйлап, Красновидово, Шеланга авылларын, Ослан тауларын узып, Казанга якынлаша барды. Бу чагында тирә-як яктырган, Идел өсте иртәнге кояш нурлары һәм балык күзләп очкан акчарлаклар, аларның балаларча кычкырган тавышлары белән җанланган иде.

Иртәнге җиләс палубада ялгызым шул күренешне күзәтеп барам...

Табигать, бөек художник син! Әгәр дә тормышыбызны бизәүче, тормышыбызга гына түгел, ә рухи дөньябызга да ямь өстәүче син табигать булмасаң, яшәү бик күңелсез булыр иде, кеше гел тупаслана, мүкләнә, картая барыр иде.

Нинди матур, ах, нинди җанлы бу иртәнге сәгатьләрдә Идел өсте!

Тын гына, салмак кына тирбәлеп ага да ага Идел. (253 сүз) (Г. Минскийдан).

1.Диктант. Кайда син, чишмәм?

(“Мәгариф”журналы № 4, 2010, 18 бит)

Туган авылыма мин еш кайтам. Аның матур табигате үзенә тарта. Беренче мәртәбә тәпибаскан җирләрем, аунап үскшн яшел болыннарым, ургый- ургый аккан салкын чишмәм- һәммәсе дә, күңелемне җилкендереп, сабый чагымны хәтерләтә.

Авылыбыз башындагы тау өстеннән, тәңкәдәй чылтырап, серле моңнарын еракка тарата- тарата чишмә ага. Аның суы, энҗе төсле тамчыларын сикертә- сикертә, киң улак буйлап килә һәм юлында очраган ташларны юып, тирә-юньдәге матурлыкны күзәтә- күзәтә авылыбызны нәкъурталай бүлеп, инеш булып агып китеп бара. Ә бу инеш, бераз баргач, Мишә елгасына кушыла.

Килен булып төшкән ак алъяпкычлы апаларның, чибәр- чибәр кызларның авылыбыздагы тәүге адымнары да чишмә сукмагыннан башлана. Алар, көлешә-көлешә, саф чишмәгә суга ашкыналар һәм үзләренең җиңел хәрәкәтләре, җор сүзләре белән чишмә тирәсен тагын да ямьләндерәләр. Мөлдерәмә тулы чиләкләрен иңнәрендә биетә-биетә, чишмә сукмагыннан үтәләр. Чиләкләре нинди матур, сулары ташып тора аларның! (126 сүз) (Д. Гайнетдиновадан)

Бирем. Аерып күрсәтелгән җөмләне җөмлә кисәкләре ягыннан тикшерергә.

2.Контроль диктант . Исәнбикә аланында

Н.В.Максимов, С.М. Трофимова, М.З.Хәбибуллина “Татар теленнән диктантлар һәм изложениеләр җыентыгы”,Казан, ,,Мәгариф” нәшрияты,2005. – 159 б. (82 бит)

Исәнбикә – өчпочмаклы бер култык болын. Аның төньягы ташлы, чокырлы тауларга терәлә. Бу таулар бераз гына сөзәкләнеп дулкынланалар да, кинәт баскычланып, ак башлары белән күккә таба күтәрелеп менеп китәләр. Болынның көнбатыш ягы аз гына калкулана да киң арыш басуына тоташа. Көньягы белән көнчыгыш якларын, бераз әйләнеп килеп, Өзән елга юып үтә. Монда яшел таллар үсә, бер җирендә начар селкенгән сазлык, түмгәклек, бер урында, кечкенә тамак белән кереп, түгәрәк, ләкин тирән үк бер күл ясап ага.

Кояш күтәрелә башлады. Агачлардан, таулардан югары менеп китте. Ул күтәрелгән саен, җирдә дә, һавада да иртәнге юешлек кимеде, җәйге челләнең эссе көне кызганнан-кыза барды. Кечкенә кыз Фәгыйлә арыды, кояшта тирләп, кызарынып бетте. Башкалар белән бер үк уңайдан печән җыеп бара алмый, калынрак урыннарда күбәсен китерергә көче җитми башлады, ләкин хәлем бетте дип туп-туры әйтергә гарьләнде.

Бирем. Бирелгән сүзләрне төзелеше ягыннан тикшерергә

Исәнбикә, өчпочмаклы, төньягы, баскычланып, көнбатыш, сазлык.

3.Еллык контроль диктант №3 “Вөждан һәм намус”

З.Н. Хәбибуллина, М.А.Вәлиуллин, Х.Г.Фәхриева “V-XI сыйныфлар өчен язма эшләр”, Казан, ,,Мәгариф” нәшрияты, 2003. – 104 б; (63 нче бит)

Кеше кайчан да булса берәр начар эш, гаделсезлек эшләсә һәм аны яшерсә, бу турыда беркем дә белмәсә дә, аның күңеле тыныч булмый. Ул газаплана, уйлана. Аның эше

бармый: китап алып утыра – укыйсы килми, яраткан шөгыле дә күңеленә рәхәтлек бирми.

Кешене вөҗданы газаплый, тынычлык бирми, дигән сүз бу.

Вөҗдан – кешедәге иң гүзәл хисләрнең берсе. Берәр кеше турында сөйләгәндә: “Нинди саф вөҗданлы кеше ул”, дигәнне ишеткәнегез бардыр. Андый кешеләр – җир йөзендәге иң әйбәт кешеләр.

Үз-үзеңдә вөҗдан хисен тәрбияләргә мөмкин һәм аны хәзер үк, мәктәп елларыннан ук башларга кирәк.

Ә намус ни өчен кирәк? Нәрсә соң ул? Намуслы кеше – барлык кешенең ихтирамына лаек кеше ул. Кешене намуслы булганы өчен хөрмәт итәләр. Кешеләрнең үз намусын сакларга, берәр начар эш аркасында намусына тап төшермәскә тырышуы очраклы түгел. Андый кешеләр үз-үзләрен дә ихтирам итәләр. (130 сүз)

Бирем. Калын хәрефләр белән бирелгән җөмләгә синтаксик анализ ясарга.

Лист согласования к документу № 24 от 22.01.2024
Инициатор согласования: Гиматутдинова И.Л. Директор
Согласование инициировано: 22.01.2024 12:45

Лист согласования Тип согласования: **последовательное**

N°	ФИО	Срок согласования	Результат согласования	Замечания
1	Гиматутдинова И.Л.		Подписано 22.01.2024 - 12:45	-